

Finskans historiska och nutida varieteter

27.1 19:00-20:30, 10.2 19:00-20:30

F339

Merlijn de Smit

MITEN KIELEN MENNEISYYS TUTKITAAN - HISTORIALLISTA VERTAILUVA METODI

1. KIELTEN VÄLISET YHTÄLÄISYYDET

Jotkut kielet ovat niin lähellä toisiinsa, että on ilmiselvää, että ne ovat sukukielet - että ne periytyvät yhdestä kantakielestä.

Esimerkiksi ote karjalankielisestä lehdestä 'Oma Mua':

"Kuukauven kuluttuo Karjalassa pietäh paikallisvaalit, kumpasih valmistautuimini on nyt kuumeimmillah. Ehdokkahat tasavallan hallituksen piämiehen virkah ollah tiijossa. Tasavallan lainsäädäntökokoukseh ta paikallishallintoihi pyrkivien nimijä alkau vasta tulla tietoh. Niinpä maaliskuun 18. päivä "Karjalan Sanomijen" toimitustiloissa kansallisien julkaisujen toimittajat kuul-tih Karjalan kongressin toimikunnan piämiehen Anatoli Grigorjevin ta Prääsän piirin entisen prokuraattorin Sulo Kirillovin kertomua vaalitavoittehistah."

Viron kieli on jo hieman erilaisempi kuin suomi, kuitenkin myös viron ja suomen yhtäläisyydet ovat ilmiselviä:

"Eesti Energia plaanib elektri hinna tusu ja laenude toel investeerida lähema 15 aasta jooksul 46 miljardit krooni, millest suurem osa läheb viie uue tehnoloogiaga plevkivienergiaploki ehitamiseks ning vrkude uuendamiseks." (Postimees-sanomalehdestä).

Unkarin kieli on täysin erilainen kuin suomi - kuitenkin, jos katselee tarkasti, löytää monta sanaa jotka ovat hyvin samanlaisia molemmissa kielissä:

suomi: sarvi

unkari: szarv

suomi: kivi

unkari: köv-
suomi: kala
unkari: hal
suomi: silmä
unkari: szem

Voidaan nyt päättää, että tähän pysytään. Julistamme suomen, karjalan, viron ja unkarin sukukieliksi, koska löydämme niiden väliltä paljon yhtäläisyyksiä. Kuitenkin, tämä ei olisi järkevä - miksi ei?

Ensiksi, sanat lainautuvat kielestä toisiin. Voidaan sillä tavalla löytää monta samanlaista sanaa suomen ja ruotsin väliltä:

suomi: hissi
ruotsi: hiss
suomi: lääni
ruotsi: län
suomi: leikkiä
ruotsi: leka

Nyt satumme tietämään, että nämä sanat ovat lainasanat ruotsista suomeen, ja että unkarin ja suomen väliset sanat ovat todellakin sukulaissanat - mutta vain sanojen katselemisen avulla emme voi päättää sellaista. Pitää löytää jotain menetelmää lainasanojen eroittamiseen.

Toiseksi, sanat voivat olla samanlaisia eri kielissä sattuman takia. Esimerkiksi:

suomi: vaunu
unkari: vonat ('juna')
mordva: vrgaz ('susi')
unkari: farkas ('susi')

Pitää löytää myös menetelmää todellisten sukulaissanojen ja sattumalta samanlaisten sanojen eroittamiseen.

Kolmanneksi: Todistaminen, että unkari ja suomi ovat sukukieliä, on sinänsä tärkeä ja kiinnostava - mutta haluamme tietää enemmän. Se tieto, että suo-

men 'sarvi' ja unkarin 'szarv' ovat sukulaissanoja ei sinänsä kerro meitä mitään unkarin ja suomen kielen historiasta - miten kielet ovat kehittyneet samasta alkukielestä.

Neljänneksi: 'samanlainen' on hyvin subjektiivinen käsite. Olemme varmasti yhtä mieltä, että 'sarvi' ja 'szarv' ovat samanlaisia, mutta ovatko suomen 'suu' ja unkarin 'szaj' samanlaisia? Ja suomen 'soida' ja unkarin 'zene' ('musiikki')? Historiallinen kielitutkimus on osoittanut, että jopa sellaiset sanat kuin suomen 'viisi' ja unkarin 'öt', suomen 'syödä' ja unkarin 'eszik' - jotka eivät ole millään lailla samanlaisia - ovat sukulaissanoja. Miten tutkimus voi päättää sellaista?

2. ÄÄNNELAIT

Jos tarkasti vertaillaan suomea ja unkaria, huomataan että jotkut samankaltaiset sanat alkavat molemmissa kielissä *k*-lla, jotkut muut unkarissa *h*-lla, suomessa *k*-lla:

suomi: kivi
unkari: köv-
suomi: käsi
unkari: kéz
suomi: kala
unkari: hal
suomi: kunta
unkari: had

Nyt otetaan teoreettisen premissin mukaan: premissi on, että *äännemuutokset tapahtuvat aina poikkeuksetta*. Tämä merkitsee, että jos joku tietty äänne muuttuu toiseksi äänneeksi jossakin kielessä, jonakin aikakautena, ja joskin äänneympäristössä, se muutos koskevat kaikki ne äänneet (siinä kielessä, ajassa, ympäristössä) kaikissa sanoissa. Tietysti, äännemuutokset ovat rajoittuneet ajassa ja paikassa - muutos voi tapahtua jossakin murteessa, toisessa ei, ja jossain vaiheessa muutos loppuu, ja kieleen voi tulla uusia sanoja, jossa muutos ei enää tapahdu.

Miksi tämä premissi on tärkeä?

Koska muuten voi todistaa mitä vaan. Voisin esimerkiksi 'todistaa' että suomen *arvata* ja unkarin *kitalál* ovat sukulaissanoja - *a* on muuttunut *k*:ksi, *r* on muuttunut *i*:ksi, jne. - ja vaan siinä yhdessä sanassa.

Onko tämä premissi totta?

Suurin piirtein. Viimeaikainen tutkimus on osoittanut, että käynnissä olevat ääntenmuutokset eivät koske kaikkia sanoja yhtä-aikaisesti: ne 'hyppäävät' sanasta toiseen, mutta loppujen lopuksi ne koskevat kuitenkin kaikkia muutoksen alla olevia sanoja. Tietysti, äännemuutoksilla voi olla poikkeuksia - mutta teoreettinen premissimme merkitsee, että emme voi tyytyä toteamaan, että "tämä on poikkeus" - ehkä esimerkiksi äännemuutos ei koske kaikkia äänteitä, mutta vaan äänteitä tietyn vokaalin edessä, tai painotussa tavussa, ja niin edelleen. Teoreettinen premissi silloin pakottaa meitä tutkimaan 'poikkeuksia' ja osoittamaan, miksi ne ovat 'poikkeuksia'.

3. REKONSTRUKTIO

Takaisin sanalistaan. Näemme, että suomen *k* vastaa joskus *k*:n, joskus *h*:n unkarissa. Tämän perusteella teemme hypoteesin. Hypoteesi on joskus menneisyydessä tapahtunut äännemuutos, nimenomaan, että alkuperäinen *k* tai **k* (* yleensä käytetään rekonstruoituhiin äänteisiin ja sanoihin, eikä todellisiin) on muuttunut *h*-ksi jossain unkarin esi-isäkielessä, mutta että se on pysynyt *k*-ksi suomessa.

Mutta premissimme sanoo, että ääntenmuutoksilla ei saa olla poikkeusta - kuitenkin näemme, että on joukko sanoja, jossa myös unkarissa on *k*. Jos katselemme niitä sanoja vähän tarkemmin, näemme, että kaikissa sanoissa, jossa oletamme että **k* on muuttunut *h*-ksi, on takavokaali (a, o, u) molemmissa kielissä, kaikissa, jossa **k* on pysynyt, on etuvokaali (e, i, ä jne.). Siis: muutamme hypoteesin. Nyt hypoteesimme on, että **k* on muuttunut *h*-ksi jossakin unkarin esi-isäkielessä takavokaalin edellä, ja että se on pysynyt etuvokaalin edessä.

Kuten selitin aiemmin: kielihistorian tutkija on Sherlock Holmes, eikä Einstein. Emme voi testata hypoteesiamme laboratoriasa, voimme testata niitä vain katsomalla, ovatko ne sopusoinnissa faktojen kanssa, selittävätkö niitä

ja - parasta - löydämme niiden avulla uusia faktoja.

Olettamamme hypoteesi on sopusoinnissa faktojen kanssa. Unkarista tosin löytyy sanoja, jossa on *k* takavokaalin edessä, mutta ne ovat selvästi myöhemmin kieleen tulleita (laina)sanoja, eikä sukulaissanoja. (esim. unkari *kovács* 'seppä' joka tulee slaavilaiskielestä). Paremmin: oletamamme hypoteesin avulla löydämme sukulaissanoja, jotka eivät olekaan niin ilmiselvästi samanlaisia, esim. suomi *kuu*, unkari *hó*.

Nyt voi huomauttaa, että meidän hypoteesi ei ole ainoa, joka on sopusoinnissa faktojen kanssa.

Meidän hypoteesi (hypoteesi 1) olisi:

kantakieli **k* → unkari *k* etuvokaalin edellä, *h* takavokaalin edellä
→ suomi *k*

Voi myös tehdä hypoteesi 2:

kantakieli **k* etuvokaalin edellä, **h* takavokaalin edellä → unkari pysyy samana
→ suomi *k*

Ja hypoteesi 3:

kantakieli **h* → unkarissa *k* etuvokaalien edessä
→ suomi *k* aina

Miksi hypoteesi 1 on parempi kuin hypoteesit 2 ja 3?

1) unkari ja suomi eivät ole ainoat kielet jotka ovat mukana pelissä. Jos tarkastamme muut kielet, löydämme melkein kaikista *k*, esim. (yksinkertaistettu tarkekirjoitus):

suomi *kuusi*, norjansaame *guhtta*, mordva *koto*, mari *kut*, komi *kvajt*, udmurtti *kuat*, mansi *kat*, hanti *kut*, unkari *hat*

suomi *käsi*, norjansaame *giehta*, mordva *ked*, mari *kit*, komi *ki*, udmurtti *ki*, mansi *kääit*, hanti *kot*, unkari *kéz*

Jos hypoteesi 2 ja 3 olisi oikea, pitäisi olettaa JOKO:

että kaikissa muissa sukukielissä *h* on muuttunut *k*:ksi takavokaalin edessä
TAI:

että unkari olisi ensimmäinen kantakielestä eriytynyt tytärkieli. Kaikki muut kielet olisivat syntyneet unkarin 'sisar'kielestä', jossa äännemuutos

$h \rightarrow k$ tapahtuisi:

kantakieli $\rightarrow$ unkari

kantakieli $\rightarrow$ sisarkieli $\rightarrow$ suomi

sisarkieli $\rightarrow$ saame

ja niin edelleen

Ensimmäiseen vaihtoehtoon emme enää käyttäisi vain yhtä hypoteesia, mutta vähintään kahdeksan. Toisin sanoen, pystyisimme selittämään asiat yhdellä ääntenmuutoksella hypoteesilla 1, mutta tarvitsisimme kahdeksan hypoteesilla 2. On olemassa tieteen periaate - ns. *Okkamin partaveitsi* - joka sanoo, että jos kaksi hypoteesia selittää jonkun tietyn asiointilan yhtä hyvin, pitää valita yksinkertaisemman.

Toiseen vaihtoehtoon tämä ei olisi ongelmaa - mutta muu tutkimus juuri viittaa siihen, että unkari itse asiassa ei ole ensimmäinen kantakielestä eriytynyt tytärkieli, vaan että se on hyvin läheistä sukua hantiin ja mansiin.

2) Hypoteesi 3 sisältää joka tapauksessa kaksi hypoteesia (muutos sekä unkarissa että suomessa), hypoteesi 1 vain yhden. Okkamin partaveitsen mukaan hypoteesi 3 pitäisi joka tapauksessa hylätä.

3) Hypoteesin 2 mukaan kantakielessä $*k$ ja $*h$ olisivat täysin vastaavassa distribuutiossa: ensimmäinen ainoastaan etuvokaalien edessä, toinen takavokaalien edellä. Tällainen jakauma viittaa jo sinänsä siihen, että aiemmin oli sama äänne sekä etu- ja takavokaalien edellä - jos löydämme sellaisia jakaumia, myös esimerkiksi suomen astevaihtelusta (k avotavun edessä, v umpitavun edessä) yleensä rekonstruoinne yhden äänten molemmissa ympäristöissä (kantasuomessa k sekä avo- että umpitavun edessä). Tätä kutsutaan sisäiseksi rekonstruonniksi. Täten olisi taas oletettava enemmän kuin yksi hypoteesi: kantakieli $*k \rightarrow$ kantakieli $*k$ ja $*h$, ja silloin vielä kantakieli $*h \rightarrow$ kantakieli $*k$ suomessa.

4) Äännekehitys $k \rightarrow h$ on tuttu monesta eri kielikunnista (vrt. esimerkiksi latina *capere* 'ottaa' ja ruotsi *ha*, *hava*), ja sen pystyy selittämään aika luonnollisena foneettisena prosessina: $k \rightarrow$ aspiroituu $\rightarrow kh \rightarrow$ heikentyy $\rightarrow x$ (vrt. skottienglanti *loch*) $\rightarrow$ heikentyy $\rightarrow h$. Mutta kehitys $h \rightarrow k$ on perin

harvinainen jos se on ollenkaan tuttu muista kielikunnista, ja olisi erittäin vaikeaa selittää sitä luonnollisena foneettisena prosessina.

5) Itse asiassa, jos katselemme sukukieliä tarkemmin, löydämme *k:n* ja *h:n* 'välivaiheet' hantin murteista - hanti on unkarin läheisin sukukieli. Esimerkiksi 'kuusi' (unk. *hat*) on joissakin hantin murteissa *kut*, toisissa taas *xot*.

Nämä päätelmät viittaavat kaikki siihen, että hypoteesi 1 olisi paras.

4. VERTAILEVA METODI

Tämä prosessi voi toistaa kaikkien sukulaissanojen äänteiden kanssa, ja loppujen lopuksi päädytään rekonstruoituihin kantasanoihin: esim. **kutte* '6', **kala* 'kala', **käte* 'käsi' ja niin edelleen. Oletamme, että nämä rekonstruoidut sanat ovat hyvin lähellä kuin ne sanat, jotka olivat todellakin olemassa suomen ja unkarin yhteinen kantakieli. Tietenkin, rekonstruktioimme perustuu siihen tietoon, joita meillä on nyt. Voi olla, että on ollut paljon jo kuolleita sukukieliä, ja että niissä olisi tietoa joka pakottaisi meidät muuntelemaan rekonstruktioamme vähän. On tietenkin myös totta, että todellisessa kantakielessä on pitänyt olla paljon enemmän sanastoa, kuin pystymme rekonstruoimaan - mutta suurin osa siitä on hävinnyt jäljettömiin, tai on olemassa vain yhdessä tytärkielessä (sanojen rekonstruoimiseen tietenkin pitää ensin verrata eri kielten sanoja, ja siihen tarvitsee enemmän kuin yhden kielen sanoja).

Tämä prosessi kutsutaan historiallis-vertailevaksi metodiksi, tai vain vertailevaksi metodiksi.

Mainitsin aikaisemmin, että vertailevan metodin avulla saamme paljon enemmän tietoa kielen historiasta kuin yksinkertaisesti se toteamus, että joukko kieliä on sukua toisiinsa. Ensiksi, meillä on kuva eri kielten äännehistoriasta: tiedämme nyt, että jossain vaiheessa **k* on muuttanut *h*-ksi unkarissa etuvokaalien edellä. Koska unkarissa on ainoa kieli jossa tämä kehitys on tapahtunut, kehitys on luultavasti tapahtunut unkarin erilliskehityksen aikana. Kuitenkin hantin kielen *k-n* ja *h-n* 'välimuodot' viittaavat siihen, että kehitys on ehkä alkanut siinä vaiheessa, kuin unkarin esi-isäkieli oli aina kiinteässä yhteydessä hantin esi-isäkielen kanssa.

Toiseksi, meillä on nyt kuva siitä, minkäläinen unkarin ja suomen yhteinen kantakieli oli. Meidän kuvamme - meidän rekonstruktioimme - ei ole tietysti kantakieli itse. Itse kantakieli saattaa olevan olleen jonkin verran muunlainen, koska ne faktat, johon meidän rekonstruktioimme perustuu, eivät koskaan riitä saamaan täysin luotettavaa kuvaa. Rekonstruktio ja todellinen, kaukaisessa menneisyydessä puhunut kantakieli voi verrat kartaan ja maahan - kartta voi olla enemmän tai vähemmän tarkka, ja siinä voi olla virheitäkin, mutta kartan tarkoitus on olla kuva maasta. Samalla tavalla rekonstruktion tarkoitus on olla kuva jostain, joskus puhutusta kielestä.

Kolmanneksi, tiedämme että kantakielemme joskus todella puhuttiin, josakin ajassa ja jossakin paikassa. Ne sanat, joita pystymme rekonstruoi-
maan, antavat meille jonkinlaisen, joskin epävarman, kuvan kantakielen puhujien sijainnista ajassa ja paikasta, ja niiden kulttuurista. Esimerkiksi, näyttää siltä että kanta-suomalais-ugrilaisilla oli jousi (saame *juoksa*, mansi *jäwt*, unkari *íj*) ja nuoletkin (saame *njuolla*, mansi *njaal*, unkari *nyíl*). Tällaisista asioista voidaan päätellä, että kantakieli puhuttiin sellaisessa ajanjaksossa, jolloin ihmiset käyttivät jouta ja nuolia. Muut sanat - etenkin esimerkiksi puunimitykset, kasvinimitykset - voivat osoittaa, missä paikassa kantakielen puhujat asuivat. Tässä historiallinen kielitiede ja arkeologia koskevat toisiinsa.

Tähän asti olemme ollut sanojen ja äänteiden puuhassa. Niiden avulla voidaan saada tietoa yksittäisten sanojen historiasta (voimme 'seurata' **kala*-sanan matkassaan kantakielestä nykysuomeen ja nyky-unkariin), yksittäisten äänteiden historiasta ja äännesysteemien historiasta - kun tiedämme, minkäläisiä äänteitä oli (joka tapauksessa) olemassa kantakielessä, ja minkälaisia äännemuutoksia on tapahtunut kantakielen ja nykysuomen välisessä ajassa, voidaan myös sanoa, millä tavalla koko äännesysteemi on kehittynyt.

Vertailevalla metodilla emme pelkästään pysty saamaan tietoa äännesysteemien muutoksista - mutta myös eri kielten muoto-opin kehityksestä. Otetaan esimerkiksi verbitaivutus:

suomi:
nuolen

nuolet
nuolee
pohjoissaame:
njoalom
njoalok
njoallo
mordva:
nolan
nolat
noli
udmurtti:
njulo (futuuri)
njulod
njuloz
unkari:
nyalom (objektitaivutus)
nyalod
nyalja

Taivutuspäätteet ovat samojen äännelakien alla kuin muu sanasto. Ylläolevasta voidaan päätellä, että kantakielessä oli ensimmäisen persoonan yksikön päätte *-*m* (säännöllisesti muuttunut *-*n*:ksi suomessa, hävinnyt udmurtista), ja toisen persoonan yksikön päätte *-*t* (muuttunut *-*k*:ksi joissakin saamen murteissa). Kolmannen persoonan päätettä ei voi ylläolevan perusteella rekonstruoida - ja onkin luultavaa, että kantakielessä ei varsinaisesti ollut kolmatta persoonaa, vaan että käytettiin partisiippimuodot - 'lintu lentävä', eikä niinkään 'lintu lentää'.

Muoto-opin rekonstruktio pidetään historiallisessa kielitieteessä vahvemmaksi todisteesi kielisukulaisuudeksi kuin pelkästään sanojen rekonstruktio. Miksi? Ensiksi vertailevalla metodilla voidaan aika hyvin ratkaista ongelmaa, että samankaltaiset sanat saattavat olla lainautumisen tai pelkän sattuman tulos - muttei koskaan kokonaan eliminoida. Sanat häviävät kielestä koko ajan, ja uusia tulee tilalle - suomalais-ugrilaisessa kielentutkimuksessa olemme onnellisia siinä suhteessa, että pystymme rekonstruoi- maan ainakin 300-400 sanaa - mutta tämä on jo aika vähän (hypoteesiemme - äänne- muutos- stemme - todistamiseksi tarvitsemme aina joukon sanoja yhtä äänne- muutos- hypoteesia varten). Etenkin jos yritetään rekonstruoida

mahdollisia kantakieliä, jotka ovat vielä vanhempi kuin suomalais-ugrilainen, sanojen määrä saattaa olla liian vähän. Muoto-oppi on vakaampi kuin sanasto - sanat häviävät ja tulevat koko ajan, mutta päätteet hyvin harvoin lainaudu kielestä toiseen. Tämän lisäksi, jos rekonstruoinme muoto-opin, emme rekonstruoi pelkästään elementtejä, mutta myös niiden suhteen toisiin elementteihin: rekonstruoinme koko systeemin, ja pystymme kuvailemaan, miten se on muuttunut eri kielessä. Tämä on tärkeä siksi, että sellainen persoonapäätte kuin *-m - joka koostuu vain yhdestä äänneestä - saattaa löytyä ja löytyykin aivan sattumalta eri kielistä, jotka eivät muuten ole välttämättä sukua toisiinsa. Kokonainen systeemi taas on hyvin vahva, hyvin luotettava todiste alkusukulaisuudesta.

5. VERTAILEVAN METODIN OHI?

Vertaileva metodi on aika luotettava menetelmä todistaa sukulaisuushypoteeseja - ja ehkä vielä tärkeämpi, hyvä menetelmä saada kuvan myös kantakielen jälkeisestä kielen historiasta. Mutta vertaileva metodi on kuitenkin rajoittunut: koska kielessä sanat häviävät ja tulevat, ja myös muotoopissa saattaa olla rajuja muutoksia (virossa ja puhutussa saamessa ei ole esimerkiksi omistusliitteitä), emme pysty sen avulla rekonstruomaan kantakieliä, jotka ovat vanhempia kuin suurin piirtein 10.000 vuotta. 10.000 vuodessa jopa 'konservatiivisin' kieli muuttuu näin paljon, ettei voi jäädä riittävää aineistoa rekonstruoida kantakieliä. Mutta tiedämme samanaikaisesti, että ihmiskunta on olemassa vähintään 100.000 vuotta. On hyvin todennäköistä - joskin ei aivan varmaa - että jo ensimmäiset nyky-ihmiset itä-Afrikassa 100.000 vuotta sitten puhuivat kieltä. Mahdollista on sekin että nyky-ihmisen esi-isät - homo erectus, homo habilis - hallitsivat jossain määrin kieltä. Täten ainakin 90 prosentti kielenhistoriasta ei ole vertailevan metodin avulla löydettävää.

Sama pätee tietenkin myös alkusukulaisuuteen - on mahdollista, että kaikki maailman kielet periytyvät yhdestä kantakielestä jonka puhuttiin 100.000 vuotta sitten itä-Afrikassa. On mahdollista, että suomalais-ugrilaiset kielet, indo-eurooppalaiset kielet ja eskimokielet periytyvät kantakielestä, jonka puhuttiin ehkä 10.000 vuotta sitten Siperiassa. Mutta vertaileva metodi ei voi todistaa siitä mitään.

Viime aikoina eräät kielitieteilijät yrittävät kehittää metodeja, jonka avulla

päästään kauemmas takaisin ajassa. Niistä kaksi on ilman muuta mainittavaa.

Johanna Nichols on viime vuosina yrittänyt tutkia, minkälaisia kielen rakennepiirteitä ovat vakaita, ja minkälaisia ovat aika usein muutoksen alla. Esim. sanajärjestys on erittäin muutoksenalainen rakennepiirre, mutta on toiset, jotka periaatteessa pysyvät kieleen, jos niitä kerran on. Tarkastelemalla niiden vakaiden piirteiden geograafinen jakauma voidaan Nicholsin mukaan saada ainakin jonkinlaisen idean eri kielten välisistä yhteyksistä erittäin kauan sitten - joskin ehkä ei suoraan alkusukulaisuudesta.

Joseph Greenberg on kehittänyt metodin, jonka kutsutaan multilateraaliseksi vertailuksi tai massavertailuksi. Mainitsin ylhäällä, että on pakko rekonstruoida kantakielen ja äännelait jos haluamme eroittaa todellisia sukulaissanoja lainasanoista ja sattumanvaraisista samanlaisuuksista. Greenbergin mielestä emme tarvitse sitä tehdä, hän esittää että kahden kielen välillä voi olla paljon sattumanvaraisia samanlaisuuksia, mutta kahdenkymmenen eri kielen välillä sattuman mahdollisuus on tosi pieni. Greenbergin metodi siis yritetään saada alkusukulaisuushypoteeseja hyvin pintapuolisesti tarkastamalla eri kieliä. Jos esimerkiksi viidessätoista eri kielessä löytyy hyvin paljon samanlaisia sanoja, ei tämä voi olla sattuman tulos - kyseessä on sukulaisuuden todiste.

Greenberg on käyttänyt metodinsa Amerikan intiaanikielten tutkimuksessa ja on päätenyt siihen, että, nykyisin hyväksytyjen kymmenien kielikuntien sijassa olisi vain kolme: eskimokielet, na-denekielet (johon kuuluu mm. Navajo) ja kaikki muut amerikkalaiset intiaanikieliset - jotka muodostaisivat yhden superkielikunnan, jonka nimi on Amerind. Kaikki keski-Amerikan ja etelä-Amerikan intiaanikieliset, ja useammat pohjois-Amerikan intiaanikielisetkin olisivat näin sukua toisiinsa.

Greenberg sai murskaavan kritiikin - muut kielitutkijat huomauttivat, että monet Amerindin 'sukulaissanat' olivatkin hyvin nuoria lainasanoja esim. espanjan kielestä - mutta hän on sitemmin jatkanut työtään, yhdessä Merritt Ruhlen kanssa. Greenbergin ja Ruhlenin radikaalisin idea on, että olisi olemassa sanoja eri kielissä, jotka palauttaisivat koko ihmiskunnan yhteiseen kantakieleen - siis 'kanta-Maailmaan' ('Proto-World'). Täten Greenberg ja Ruhlen uskovat että heidän metodinsa ei pysty vaan menemään

kauemmas takaisin ajassa, mutta jopa kaikkien kielten kantakieleen asti.

Johanna Nicholisin ideat seurataan kielentutkijoiden maailmassa kriittisesti, mutta kiinnostuneesti - kun taas Greenbergin metodi melkein unaniimisesti hylätään. Mielestäni siihen on hyvät ja vakevat syytkin. Greenbergin metodi perustuu olennaisesti samankaltaisuuteen - ne sanat vertailaan, jotka tutkija pitää samankaltaisina, ja tämä samankaltaisuus pidetään sinänsä sukulaisuuden todisteena. Mutta, kuten mainitsin, samankaltaisuus on subjektiivinen käsite: minä ehkä pidän kahta sanaa 'samankaltaisena', mutta sinä et ole välttämättä samaa mieltä. On hyvin riskikästä rakentaa sukulaisuushypoteeseja näin epävarmaan maaperään.

Tästä huolimatta on selvää - ja jokainen kielitutkija yhtyisi tähän - että alkusukulaisuushypoteesit aina alkavat samankaltaisuuden havainnosta. Ylhäällä löysimme samankaltaisia sanoja unkarista ja suomesta. Mutta emme pysyneet siihen, emmekä pitäneet sitä samankaltaisuutta itse minkään hypoteesin todisteena. Greenberg ja Ruhlen tavallaan loppuvat siinä, missä perinteiset kielentutkijat alkavat.

Loppujen lopuksi on huomauttavaa, että Greenberg ja Ruhlenin metodi oli tarkoitettu alkusukulaisuushypoteesien todistamiseksi - mutta kuten näimme, vertailevalla metodilla emme pelkästään todista että kahta eri kieltä on sukua, mutta kuvailemme myös niiden historia kantakielestä nykykieliin asti. Ja tämä se on, mikä tekee historiallisesta kielitieteestä historialliseksi.